

ลูก: วัตถุมงคลแห่งครอบครัวชาวพุทธ

CHILD: MAGIC OBJECT OF BUDDHIST FAMILY

มนตรี วิชาห์สุข

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้เป็นการรวบรวมเรียบเรียงความหมาย ประเภท ฐานะ และหน้าที่ที่ลูกพึงกระทำต่อแม่ พ่อ ซึ่งจะส่งผลทำให้การสงเคราะห์ลูกของแม่พ่อเป็นอุดมมงคลตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก และคัมภีร์ชั้นรองลงมา รวมทั้งที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มังคลัตถปิณี การศึกษาทำให้พบว่า ลูกมี 2 ประเภท คือ ลูกแท้และลูกเทียม ฐานะของลูกมี 2 ประเภท คือ วัตถุและอคติ หน้าที่ที่พึงกระทำมี 2 อย่าง คือ หน้าที่ต่อแม่พ่อโดยตรงและหน้าที่ต่อการดำรงอยู่ของวงศ์สกุล ดังนั้นจึงทำให้ได้ครอบครัว 27 ประเภท จำแนกตามสมาชิกของครอบครัว คือ แม่พ่อลูก ซึ่งครอบครัวที่เจริญที่สุดและเสื่อมที่สุดมีเพียงอย่างละหนึ่งครอบครัว ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าลูกทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ก็ต้องเลี้ยงแม่พ่อ ซึ่งการเลี้ยงที่จะถือว่าเป็นการตอบแทนคุณของท่านคือการเลี้ยงใจ ได้แก่ การทำให้แม่พ่อเป็นคนดีนำไปสู่การกำจัดเหตุแห่งทุกข์ ด้วยหลักการนี้การสงเคราะห์ลูกจึงเป็นอุดมมงคลเพราะเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งจะทำให้หนทางแห่งความพ้นทุกข์ประจักษ์ต่อแม่พ่อและหากเป็นเช่นนั้นทุกครอบครัวก็เท่ากับว่าหนทางแห่งการพ้นทุกข์จะไม่สูญสิ้นไปจากเผ่าพันธุ์มนุษย์

คำสำคัญ: วัตถุมงคล, การสงเคราะห์ลูก, การบำรุงแม่พ่อ, อุดมมงคล, ครอบครัวแนวพุทธ

Abstract

The article compiled the meanings, types, statuses, and duties that should be undertaken by children toward their parents. These, in turn would convert parents sympathy into the highest blessing according to the Buddha's teaching. The data were collected from the primary source, Pali canons; secondary sources such as commentaries including the Manggalatthatipani. From the study, we had learned there were two types of children either true or fake; two statuses: Vatthu (object or foundation) and Aggi (fire); and two duties: parent-oriented and clan-oriented. Parents and child composed and categorized twenty-seven types of families. Two of these: one with highest rising future, and the other, lowest falling were found. In whatever families, the Buddha taught child whoever monk or layman had to take care of parents without any exception. Among the grateful children, the only one was

considered as the returned was whom cultivated parents' mental quality, leading toward a better place and an extinction of causes of suffering. Accordingly, the support to children was the highest blessing because it was one of factors maintained the way leading to extinction of suffering for parents. If, all families realized and were able to do this, the way would not disappear from human races.

Keywords: magic object, support to child, service to parents, highest blessing, Buddhist family

บทนำ

สังคมไทยยึดมั่นในกตัญญู ซึ่งความกตัญญูดังกล่าวนี้ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต เช่น ลูกต่อแม่พ่อ ศิษย์ต่ออาจารย์ และประชาชนที่มีต่อชาติ ปัจจุบันความซื่อสัตย์ยังเป็นจริงอยู่หรือ โดยเฉพาะความกตัญญูต่อแม่พ่อยังเป็นกระแสหลักของจิตใจลูกหรือไม่ ถ้าเป็นอยู่ การกระทำใดจึงจะเรียกได้ว่าเป็นความกตัญญูและความกตัญญูนั้นถือว่าการตอบแทนคุณของแม่พ่อยัง บทความชิ้นนี้จะไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของความกตัญญูของคนในสังคมไทย แต่มุ่งจะแสดงความกตัญญูของลูกที่ถือว่าการตอบแทนคุณของแม่พ่อตามทัศนะของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ว่า การบำรุงแม่พ่อเป็นอุตมมงคลซึ่งน่าจะไม่มีใครสงสัยเพราะแม่พ่อก็คือผู้มีพระคุณต่อลูก จึงทำให้การบำรุงแม่พ่อก็คือการบำรุงพระคุณต่อลูกเอง แต่ทำไมพระพุทธเจ้ายังตรัสไว้อีกด้วยว่าการสงเคราะห์ลูกก็เป็นอุตมมงคลนี้คือคำถามอีกประการหนึ่งที่บทความนี้จะหาคำตอบและสุดท้ายจะชี้ให้เห็นถึงความเจริญและความเสื่อมของครอบครัวที่ประกอบด้วยแม่พ่อกับลูกที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันซึ่งอาจจะมีผลทำให้อาณาเขตแตกต่างกัน

การตอบคำถามสามประการนี้ได้มาจากการรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์หรือผลงานชั้นรองลงมา

ทั้งคัมภีร์มังคลัตถปิณีที่อธิบายอุตมมงคล 38 ประการรวมทั้งอุตมมงคลข้อที่ 4 ด้วยการสงเคราะห์ลูกของแม่พ่อด้วย เพื่อการนี้จึงแบ่งเนื้อหาของบทความออกเป็น 5 ส่วน คือ 1) ความหมายและประเภทของลูก 2) ฐานะและกิจ 3) สายใยแห่งบุญการีและกตัญญูกตเวทิตะ 4) วงจรแห่งความเจริญและเสื่อมของครอบครัว และ 5) บทสรุป

การเรียงลำดับเช่นนี้เพื่อที่จะกำหนดขอบเขตแห่งความหมายของคำว่าลูก เมื่อกำหนดได้แล้วว่าลูกที่หมายถึงผู้ซึ่งทำให้การสงเคราะห์ของแม่พ่อเป็นมงคลนั้นคือลูกชนิดใด จากนั้นจะแสดงต่อไปให้เห็นว่าลูกนั้นดำรงอยู่ในฐานะก่อกำเนิดและมีกิจที่ต้องทำอะไรบ้าง กิจใดถือเป็นหัวใจแห่งสายใยระหว่างแม่พ่อกับลูกอันจะขาดเสียไม่ได้ ครอบครัวที่ประกอบด้วยแม่พ่อกับลูกดังกล่าวมาในข้อข้างต้นจะทำให้วงศ์ตระกูลเจริญขึ้นหรือเสื่อมลง และสุดท้ายเป็นการสรุปพร้อมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับสังคมไทย

ความหมายและประเภทของลูก

ลูก คือ ผู้มีกำเนิดจากแม่พ่อ หรือโดยปริยายถือว่ามีฐานะเสมือนลูก [1] ตามความหมายที่ให้ไว้โดยราชบัณฑิตยสถานนี้ ลูกจึงหมายถึงผู้ที่เกิดจากแม่พ่อก็ได้ หรือคนที่แม่แม่พ่อก็คือได้ ให้กำเนิดแต่รู้สึกหรือปฏิบัติเหมือนลูกก็ได้ ส่วนรากศัพท์ของคำว่าลูกมาจากคำภาษาบาลีว่า ปุตตะ ซึ่งเดิมนั้นเป็นชื่อนรกขุมหนึ่งของลัทธิพราหมณ์

พวกพราหมณ์ถือว่าชายใดไม่มีลูกชาย ชายนั้นตายไปต้องตกนรกขุม “ปุตตะ” ถ้ามีลูกชาย ลูกชายนั้นช่วยป้องกันไม่ให้ตกนรกขุมนั้นได้ ศัพท์ว่าบุตร จึงใช้เป็นคำเรียกลูกชายสืบมา แปลว่า “ลูกผู้ป้องกันพ้อจากขุมนรกปุตตะ” [2] ปุตตะเป็นภาษาบาลี ส่วนภาษาสันสกฤตใช้คำว่าบุตรซึ่งเป็นที่นิยมใช้ในสังคมไทย คำว่าบุตรนอกจากจะหมายถึงลูกชายแล้วยังหมายถึงลูกหญิงได้ด้วยเหมือนคำว่า man ในภาษาอังกฤษที่ความหมายตรงตัว คือ ผู้ชาย แต่เมื่อใช้ไม่เจาะจงยังหมายถึงคนทุกคนรวมทั้งชายและหญิงด้วย ดังนั้น ในมงคลสูตรพระพุทธเจ้าจึงใช้คำว่าบุตรคำเดียวหมายถึงทั้งลูกชายและลูกหญิง การสงเคราะห์บุตรในมงคลสูตรจึงไม่ได้หมายความว่า การสงเคราะห์ลูกชายเท่านั้นเป็นอุดมมงคลแต่หมายถึงการสงเคราะห์ลูกหญิงด้วย [3]

ลูกที่มาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีความหมายครอบคลุมความหมายของลูกทั้งสองชนิดที่ให้ไว้โดยราชบัณฑิตยสถาน คือ ทั้งลูกที่เกิดจากแม่พ้อและลูกที่แม่พ้อไม่ได้ให้กำเนิดแต่ถือเป็นลูก โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามที่มา คุณธรรม และพฤติกรรมของลูกต่อแม่พ้อ ดังต่อไปนี้

ลูกประเภทที่ 1 แบ่งโดยที่มา มี 4 แบบ คือ 1) ลูกสายโลหิต คือ ผู้ที่อาศัยแม่พ้อเกิดเรียกว่าอัครชะ 2) ลูกในปกครอง คือ ผู้ที่อยู่ในปกครอง เช่น คนในหมู่บ้านถือว่าเป็นลูกของผู้ใหญ่บ้านเรียกว่าลูกบ้าน เป็นต้น เรียกว่าเชตรชะ 3) ลูกศิษย์ คือ ผู้ที่พักอยู่ด้วยเพื่อศึกษาเล่าเรียนเรียกว่าอันเตวาสิกะ และ 4) ลูกให้หรือรับเลี้ยง คือ ผู้ที่เขายกให้หรือรับไว้เพื่อเลี้ยงดูเรียกว่าทินนกะ [4, 5, 6] เพื่อให้ง่ายต่อการกำหนดในที่นี้จึงจะเรียกลูกทั้ง 4 แบบนี้ว่าลูกติดและลูกตาม ลูกติดหมายถึงลูกแบบที่ 1 เพราะว่าเป็นลูกติดตัวมาตั้งแต่เกิดและติดตัวไปจนตาย ส่วนลูกอีก 3 แบบที่เหลือถือว่าเป็นลูกตามเพราะความเป็นแม่พ้อลูกมีขึ้นตามมา

หลังการเกิดแล้วโดยไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกและการปฏิบัติต่อกัน ในมงคลสูตรหมายถึงลูกติดเท่านั้นที่เมื่อแม่พ้อทำการสงเคราะห์แล้วจะนำมาซึ่งความเป็นอุดมมงคล [7]

ลูกประเภทที่ 2 แบ่งโดยการเปรียบเทียบคุณธรรมระหว่างลูกกับแม่พ้อ มี 3 แบบ คือ 1) อติชาติบุตร ได้แก่ ลูกที่ดีกว่าแม่พ้อ 2) อนุชาติบุตร ได้แก่ ลูกที่ดีเท่ากับแม่พ้อ และ 3) อวชาติบุตร ได้แก่ ลูกที่เลวเท่ากับหรือเลวกว่าแม่พ้อ คุณธรรมหรือความดีที่ใช้เปรียบเทียบระหว่างลูกและแม่พ้อในที่นี้ คือ การมีศรัทธาในพระรัตนตรัย ศีล และธรรม ลูกสองกลุ่มแรกเท่านั้นเป็นที่ปรารถนาของแม่พ้อ ส่วนลูกกลุ่มสุดท้ายไม่มีแม่พ้อคนใดปรารถนา เพราะเกิดมาเพื่อทำลายวงศ์สกุล [8] ลูกประเภทที่ 2 นี้เป็นคุณสมบัติของลูกประเภทแรกทั้งลูกติดและลูกตามเพราะไม่แน่ว่าลูกติดหรือลูกตามใครอาจจะมีดีกว่า ดีเท่า หรือเลวหรือเลวกว่าแม่พ้อก็ได้

ลูกประเภทที่ 3 แบ่งโดยพฤติกรรมของลูกที่มีต่อแม่พ้อ มี 2 แบบ คือ 1) ลูกแท้ ได้แก่ ลูกที่เลี้ยงแม่พ้อเมื่อแก่เฒ่า ลูกที่ไม่เลี้ยงแม่พ้อเมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก [9] การเลี้ยงแม่พ้อเป็นหนึ่งในการบำรุงท่านใน 5 ด้าน คือ การเลี้ยง การช่วย ขวนขวายทำงาน การดำรงวงศ์สกุล การประพฤตินให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และการทำบุญอุทิศให้เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว [10] 2) ลูกประเสริฐ คือ ลูกที่เชื่อฟังแม่พ้อ [11] การเชื่อฟังคือ การทำตามโอวาทแล้วตั้งตนอยู่ในความดีไม่ข้องเกี่ยวกับทุจริตทั้งหลาย มีโจรกรรม เป็นต้น [12]

ลูก 3 ประเภท 9 แบบตามนัยข้างต้น สรุปลงเป็น 2 ชนิด คือ ลูกแท้และลูกเทียม 1) ลูกไม่ว่าจะเป็นลูกติดหรือลูกตาม ไม่ว่าจะเป็นอติชาติบุตร อนุชาติบุตร หรืออวชาติบุตร หากเชื่อฟังและ

เลี้ยงแม่พ่อเมื่อท่านแก่เฒ่าถือว่าเป็นลูกประเสริฐแท้ และ 2) หากไม่เชื่อฟังและไม่เลี้ยงแม่พ่อเมื่อท่านแก่เฒ่าถือว่าเป็นลูกเทียม โดยนัยนี้ ลูกตามที่เชื่อฟังและเลี้ยงดูถือเป็นลูกแท้ได้ แต่ไม่มีโอกาสเป็นลูกติดได้เลย ตรงกันข้ามลูกติดส่วนมากจะเป็นลูกตามด้วยเพราะเมื่อแม่พ่อให้เกิดมาแล้วก็ปกป้องคุ้มครอง ให้อยู่อาศัยในบ้านและพร่ำสอน และส่งเสียเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่จึงอาจเรียกรวมเข้าด้วยกันได้ว่าลูกติดตาม ฉะนั้นท่านจึงถือว่าการสงเคราะห์ลูกติดตามเท่านั้นเป็นอุดมมงคลเพราะมีคุณสมบัติ 2 ประการ ในขณะที่การสงเคราะห์ลูกตามแม่ไม่ใช่อุดมมงคลเพราะมีคุณสมบัติของความเป็นลูกเพียงข้อเดียวก็ยังถือว่าเป็นมงคลในลำดับรองลงมาด้วย ส่วนลูกที่สงเคราะห์แล้วไม่เป็นมงคลเลย คือ ลูกเทียมซึ่งลูกเทียมจะมีพฤติกรรมเป็นอย่างไรบ้างนั้นไม่เป็นประเด็นของการศึกษาในบทความนี้ แต่ก็สามารถรู้ได้โดยการเทียบเคียงกับพฤติกรรมของลูกแท้ที่จะกล่าวไว้ในที่นี้

ฐานะและกิจของลูก

พระพุทธศาสนาถือว่าแม่พ่อดำรงอยู่ในฐานะพิเศษต่อลูก 10 ประการ คือ พรหม บุรพาจารย์ บุรพเทพ อาหุไนยบุคคล โลกวิวรรณ์ [13, 14] บุรพทิศ [15] เจ้าหนี้ [16] มรรคาแห่งสวรรค์ [17] มิตรแท้คู่บ้าน [18] และ อัคคี หรือไฟ [19] ลูกก็มีฐานะพิเศษต่อแม่พ่อเช่นกัน ต่างกันเพียงจำนวนของฐานะ คือ ลูกดำรงอยู่ในฐานะพิเศษเพียง 2 ประการ ต่อแม่พ่อ ได้แก่ ในฐานะวัตถุ [20] และอัคคี [21]

1) ลูกอยู่ในฐานะวัตถุ คือ เป็นที่ตั้งให้วงศ์ตระกูลของแม่พ่อและเผ่าพันธุ์มนุษย์ดำรงอยู่ต่อไป ลูกจึงเป็นความหวังและอนาคต ความหวังที่สำคัญของแม่พ่อ คือ หวังให้ลูกปรนนิบัติตนในยามแก่ชรา [22] ดังนั้น ลูกจึงเป็นตัวกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของวงศ์ตระกูล หากลูกดีก็ทำให้วงศ์

ตระกูลเจริญก้าวหน้าเรียกว่า ลูกกุลวัฒนา ส่วนลูกไม่ดีก็เป็นผู้ทำลายวงศ์ตระกูลเรียกว่าลูกกุลคันทนา [23, 24]

2) ลูกอยู่ในฐานะอัคคีหรือไฟ ก่อนพุทธกาลมีประเพณีบูชาไฟเพราะถือกันว่าไฟเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องบำรุงให้ติดอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าถือว่าแม่พ่อเป็นไฟที่ต้องบำรุงเรียกว่าเป็นอาหุไนยัคคี และลูกเป็นไฟที่แม่พ่อต้องบำรุงเรียกว่าคหปัตคคี หากไม่แล้วก็จะเผาไหม้ให้โทษ คหปัตคคีโดยตัวอักษรแปลว่าไฟ คือ เจ้าของบ้าน หรือไฟของเจ้าของบ้าน ซึ่งหมายถึง ลูก ภรรยา ทาส คนใช้ ที่อาศัยอยู่ในบ้านซึ่งเจ้าของบ้าน คือ แม่พ่อสามี และเจ้านายต้องบำรุงบริหารให้อยู่เป็นสุขโดยชอบ [25]

ฐานะของลูกทั้ง 2 ประการนี้เป็นปัจจัยเกี่ยวพันกัน คือ ลูกแท้เปรียบเหมือนไฟที่ให้แสงสว่างและความอบอุ่นดำรงวงศ์สกุลไว้ให้มั่นคงและเจริญรุ่งเรืองเรื่อยไป ลูกจึงกลายเป็นวัตถุมงคลหรือไฟคุณของแม่พ่อ ในขณะเดียวกัน ลูกเทียมเปรียบเหมือนไฟไหม้บ้านเผาผลาญวงศ์สกุลให้ย่อยยับดับสูญ ลูกจึงกลายเป็นวัตถุอวมงคลหรือไฟโทษ

ฐานะของลูกทั้ง 2 ประการนี้ ได้มาเพราะลูกทำกิจต่อแม่พ่อซึ่งมีการเลี้ยงท่านเป็นตัวนำ ดังนั้นการเลี้ยงนอกจากจะเป็นตัวตัดสินความเป็นลูกแท้และลูกเทียมแล้ว ยังเป็นตัวนำในการตอบแทนคุณของแม่พ่ออย่างอื่น ๆ ซึ่งบัณฑิตเท่านั้นถึงจะทำได้เพราะเป็นกิจที่ทำได้ยากยิ่ง การเลี้ยงแม่พ่อจึงถือกันว่าเป็นวงศ์ของบัณฑิต การเลี้ยงแม่พ่อที่ว่าทำได้ยากยิ่งนั้นเพราะตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าแม่ลูกจะประคับประคองแม่พ่อไว้บนบ่า ทำการปรนนิบัติบำรุงอย่างดีเลิศให้ท่านทั้งสองถ่ายปีสสาวะและอุจจาระบนบานนั้นตลอดอายุ 100 ปี หรือแม่ลูกจะสถาปนา

แม่พ่อในราชสมบัติอันเป็นอิสราธิบดีแห่งแผ่นดินใหญ่พร้อมด้วยรัตนชาติมากมาย ก็ยังไม่ถือว่าลูกได้ตอบแทนคุณของท่านเลย แต่ลูกคนใดที่ทำแม่พ่อผู้ไม่มีศรัทธาให้มีศรัทธา ผู้ทุศีลให้มีศีล ผู้ตระหนี่ให้มีจาคะ และผู้มีปัญญาทึบให้มีปัญญา การทำได้เช่นนี้เท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นการตอบแทนคุณท่าน [26] เพราะศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาจะนำแม่พ่อไปสู่การปิดประตูอบายถึงซึ่งสุขแท้

ลูกที่เกิดมาแล้วมีแม่พ่อที่แย่ อาจถือว่าตนเองเป็นคนโชคร้ายที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากแม่พ่อเหมือนคนอื่น แต่หากลูกรู้หลักข้อนี้ จะไม่หยุดอยู่กับความน้อยเนื้อต่ำใจแต่จะพยายามยกระดับคุณธรรมของแม่พ่อให้สูงขึ้น ซึ่งหากคิดจากหลักนี้ถือว่าลูกที่มีแม่พ่อแย่กลับมีโอกาสดีกว่าในการตอบแทนคุณของท่าน ข้อนี้จึงเป็นที่มาของการบวชแทนคุณแม่พ่อเพราะตามคติของพระพุทธศาสนานั้น การบวชมีวัตถุประสงค์เพียงข้อเดียว คือ การทำให้สิ้นทุกข์ ได้แก่ การบรรลุนิพพาน เมื่อพระปฏิบัติธรรมจนบรรลุนิพพานแล้วก็กลับไปเทศนาโปรดโยมแม่โยมพ่อให้มีความมั่นคงในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาบรรลุนิพพานเบื้องสูงหมดทุกข์อย่างถาวร จึงจะเทียบได้กับเมื่อครั้งก่อนที่แม่พ่อคอยปิดเป่าบรรเทาทุกข์ทั้งทางกายและใจให้ลูก อาจมีข้อสงสัยว่าบางครอบครัวที่มีฐานะขัดสนแม่พ่อทุกข์ทนอยู่จะทำอย่างไร เพราะแม้การบรรลุนิพพานจะเป็นเรื่องของจิตแต่ถ้ากายของท่านยังลำบากอยู่จะนำไปสู่การบรรลุนิพพานได้อย่างไร เพราะคำนึงถึงความเป็นจริงข้อนี้พระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้พระเลี้ยงแม่พ่อได้ [27] ดังนั้น ลูกไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิตจึงต้องบำรุงเลี้ยงแม่พ่อ ต่างแต่วิธีในการเลี้ยง เช่น ลูกที่เป็นคฤหัสถ์ควรกราบไหว้แม่พ่อ แต่บรรพชิตไม่ควรเป็นต้น เฉพาะกิจที่ลูกที่เป็นฆราวาสต้องทำมี 2 ประการดังต่อไปนี้

1. แสดงความเคารพ ลูกที่เป็นฆราวาส ย่อมสักการะนมัสการแม่พ่อด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การอบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้างเท้าทั้ง 2 [28] คือ ไปสู่ที่บ่ารุงในเวลาเช้าและเย็นโดยความนอบน้อมด้วยคิดว่าท่านทั้งสองนี้เป็นบุญเขตอันยอดเยี่ยม และต้อนรับด้วยสักการะ คือ ข้าว และน้ำ เสื้อผ้าและเครื่องประดับ ที่นั่งและที่นอน การอาบน้ำและการนวด และ ยาและเครื่องสำอาง เป็นต้น [29] ความเคารพยำเกรงต่อแม่พ่อก็มีคุณค่าต่อจิตใจของท่านมากกว่าแก้วแหวนเงินทอง โดยเฉพาะครอบครัวที่มีครบทุกอย่างแม่พ่อดูแลตนเองได้ ข้าวของใดก็ได้ราคาหากสรรหามาให้ด้วยความใจไม่เคารพนับถือ ดังนั้น ความเคารพยำเกรงท่านจึงเป็นอาหารหล่อเลี้ยงใจและทำให้ข้าวของหรือบริการต่างๆ ที่ลูกสรรหามาให้ทรงคุณหรือสูญค่าด้วย

2. บำรุงด้วยฐานะ 5 คือ เลี้ยงดู ช่วยทำกิจ ดำรงวงศ์สกุล ปฏิบัติตนเหมาะสมที่จะรับทรัพย์มรดก และ ทำบุญอุทิศให้ [30]

2.1 เลี้ยงดู ลูกดีย่อมเลี้ยงดูแม่พ่อผู้แก่เฒ่าด้วยกิจมีการล้างเท้า อาบน้ำให้ เลี้ยงด้วยข้าวและน้ำ เป็นต้น [31] คำอธิบายนี้มีองค์ประกอบด้านเวลารวมอยู่ด้วย คือ เลี้ยงแม่พ่อยามที่ท่านแก่เฒ่า ซึ่งมีนัย 2 ประการ คือ ประการแรก เป็นการยอมรับความจริงตามพัฒนาการของคนว่า ลูกใช้ว่าอยากเลี้ยงแม่พ่อแล้วก็เลี้ยงได้เลย เพราะหากไม่มีเงินแล้วจะเอาอะไรมาเลี้ยง ท่านจึงพูดไว้ให้เป็นแนวทางว่าลูกอาจจะต้องเก็บความในใจเอาไว้แล้วออกไปจากบ้านเพื่อการศึกษาพัฒนาตนหรือแม้การทำอาชีพในระยะหนึ่งจึงจะมีกำลังที่จะมาเลี้ยงดูแม่พ่อได้ ประการที่สอง ช่วงที่ลูกยังไม่มีกำลังนั้น แม่พ่อก็อาจพอดูแลตัวท่านเองได้ จนเมื่อท่านเริ่มจะไม่ไหว เพราะกลายเป็นคนแก่แล้ว พอดีกับที่ลูกเรียนจบมีงานทำแล้ว มีรายได้ฟุ้งตนเองได้

ก็กลับไปเลี้ยงดูแม่พ่อ แต่ลูกหลายคนไม่ทำอย่าง
ที่บัณฑิตทั้งหลายมองเห็นและทำเป็นตัวอย่างไว้
เมื่อเรียนจบมีงานทำแล้วก็ลืมแม่พ่อผู้แก่เฒ่า
ที่หาเงินส่งเสียตนมาจนถึงจุดนี้ หน้าซ้ำบางราย
นอกจากจะไม่เลี้ยงท่านแล้วยังหอบลูกซึ่งไม่รู้จะไป
มีตอนไหนกลับไปทักไว้ให้ท่านเลี้ยงอีก แม่พอบาง
รายไม่รู้ เห็นลูกเอาหลานมาให้เลี้ยงก็คิดว่าน่าจะ
เป็นจุดเริ่มต้นที่ลูกจะกลับมาหาตนเพราะหลาน คือ
ลูกของลูกอยู่กับตน แม่เขาไม่ได้คิดถึงตนแล้วก็คง
คิดถึงลูกของเขาเองบ้าง แม่พ่อดูคิดเช่นนี้เพราะคิด
จากมุมมองของตนซึ่งเป็นคนรักลูก แต่ปรากฏว่าแม่พ่อ
หลายคนไม่รักลูกจึงเมื่อเอาลูกฝาก ปู่ ย่า ตา ยาย
เลี้ยงแล้วก็หายไปเลย

คำอธิบายข้างต้นแม้มีเวลาระบุดู แต่ไม่ได้
หมายความว่าต้องรอให้ท่านแก่ก่อนถึงจะเลี้ยง
เพราะไม่รู้ว่าท่านจะจากเราไปเมื่อไหร่ และแม้แต่
เราเองก็ไม่แน่ว่าจะตายก่อนแม่พ่อก็ได้ ดังนั้น
เมื่อมีโอกาสจึงควรทำทันที และเพราะเหตุนี้ท่านจึง
กล่าวรูปแบบของการเลี้ยงไว้มากมาย ดังที่กล่าวมา
ก่อนหน้านี้ แม้ในที่นี้เองท่านก็ชี้ให้เห็นพอเป็น
แนวทางว่า การเลี้ยงดูแม่พ่อไม่จำเป็นต้องใช้เงิน
อย่างเดียว แต่ทำอย่างอื่น เช่น การล้างเท้า การอาบน้ำ
ให้ เป็นต้น ก็ถือเป็นการเลี้ยงดูด้วย ดังนั้นลูก
กตัญญู จึงต้องอยู่ด้วยความไม่ประมาทโดยคิดได้
ว่าความตายอาจมาพรากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปเมื่อ
ใดก็ได้ เมื่อเป็นดังนี้เราต้องทำทันทีจะรีรอไม่ได้
ซึ่งการนึกถึงความตายที่จะมีต่อตนและคนอื่นนั้น
เป็นการฝึกสติและสมาธิอันเป็นธรรมที่จะนำชีวิตให้
รู้จักปล่อยวางและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
การกตัญญูต่อแม่พ่อกับท่านจึงกล่าวว่า มีข้อดีหลาย
ประการ หนึ่งในข้อดีเหล่านั้น คือ จะทำให้ประสบความสำเร็จ
ในชีวิตเพราะเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
พัฒนาตนเพื่อให้เป็นคนมีความสามารถในการเลี้ยง
ดูแม่พ่อ บรรลุประโยชน์สุขทั้งในระดับโลกียะและ

โลกุตระได้

2.2 การช่วยทำกิจ ลูกพักกิจของ
ตนไว้แล้วไปทำกิจของแม่พ่อ [32] ความข้อนี้ทำให้
ลูกกตัญญูทุกคน กล่าวไม่ได้เลยว่า เพราะติดงาน
จึงมาช่วยงานแม่พ่อไม่ได้ เมื่อแม่พ่อดต้องการการ
ช่วยเหลือ จึงเป็นเรื่องน่าเศร้าที่ลูกบางคนทิ้งงาน
ท่านเพื่อเพื่อน เพื่อเจ้านาย เพื่อตนเอง เพื่อภรรยา
หรือสามี แม้แต่เพื่อลูกของตน ทั้งๆ ที่คนที่ควรจะ
ได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดก่อนใคร คือ แม่พ่อ

ลูกบางคนนอกจากจะไม่ช่วยแล้วยังใช้
แม่พ่อกำหนดให้และไม่เคยจ่ายค่าแรง แต่บางราย
แม้จ่ายค่าแรงให้ก็จ่ายด้วยความรู้สึกเป็นคณงาน
ของตนไม่ใช่แม่พ่อยิ่งทำให้ความรู้สึกของท่านแยลง
และจิตของตนก็กระด้างขึ้น แม่พ่อก็เป็นคนที่
ลูกเอาเปรียบมากที่สุดในโลก เป็นคนที่โดนทำร้าย
จากลูกมากที่สุด ข้อนี้เป็นเพราะเหตุใด เพราะคน
โดยส่วนมากมักจะไม่คิดถึงคนที่รักตน แต่จะคิดถึง
คนที่ตนรัก มักจะไม่ปกป้องคนที่รักตน แต่จะปกป้อง
คนที่ตนรัก มักจะทำร้ายคนที่รักตน แต่จะทำดีกับ
คนที่ตนรัก มักจะเอาเปรียบคนที่รักตน แล้วเสีย
สละให้กับคนที่ตนรัก ไม่เฉพาะกรณีแม่พ่อกับลูก แต่
เห็นได้โดยทั่วไประหว่างเพื่อนกับเพื่อน ครูกับศิษย์
สามีกับภรรยา เจ้านายกับลูกน้อง ดังนั้น เราจึงเห็น
ว่าคนที่รักที่สุตนั่นเอง คือ คนที่ทำให้เสียใจที่สุด

การช่วยเหลือกิจของแม่พ่อก็คือเป็นเรื่องซึ่ง
วัดพฤติกรรมและแนวโน้มของลูกที่โกล้และซัดเจน
ที่สุด คือ หากใครที่ทิ้งงานแม่พ่อกแล้วไปช่วยงานคน
อื่นแม้แต่งานเราก็เตรียมใจไว้ได้เลยว่า ทันที
ที่คนอื่นนั้นหรือเรารักเขาหรือไว้ใจเขาเต็มที่ เขา
ก็อาจทิ้งเราเหมือนที่เขาทำกับแม่พ่อก ตรงกันข้าม
ตราบใดที่เขายังไม่ได้ใจเรา เขาก็จะพยายามให้ถึง
ที่สุด ดังนั้นจะเห็นว่า คนบางคนทนอยู่ได้กับคนที่
ไม่ไยดีกับตนเลย เพราะตนรักเขา และพยายาม
ที่จะเอาชนะใจเขา แต่กับแม่พ่อกที่รักตนกลับทนไม่ได้

คนที่ฉลาดหากเห็นเช่นนี้ย่อมทำตัวให้ห่างคนประเภทนี้ไว้เพราะเราได้เห็นจากเครื่องชี้วัดดังกล่าวแล้วว่า จะหาความจริงใจจากคนที่ทอดทิ้งแม่พ่อไม่ได้เลย ถึงได้ก็เป็นเพียงละครไม่จริงยั่งยืน แม้ฝ่ายที่ทอดทิ้งแม่พ่อก็ควรตระหนักไว้ว่า คนที่เห็นค่าเราเมื่อเราทอดทิ้งแม่พ่อเป็นบุคคลอันตราย จะหาความจริงใจจากเขาไม่ได้เช่นกัน การช่วยกิจแม่พ่อจึงเป็นดัชนีชี้วัดการเลือกคบคนได้ด้วย

2.3 การดำรงวงศ์สกุล ลูกที่ถือว่าเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีกิจอยู่ 3 อย่าง [33] คือ 1) การไม่ทำให้สมบัติของแม่พ่อดีนา เงิน ทอง เป็นต้นฉิบหายไป รักษาไว้ให้ดี 2) การนำแม่พ่่ออกจากวงศ์ที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรม แล้วให้เลิกละความยึดถือนั้นเสีย ตั้งไว้ในวงศ์ที่ประพฤติธรรม (อติชาตบุตร) และ 3) การรักษาธรรมมีทานเป็นต้นที่แม่พ่อเคยทำมา (อนุชาตบุตร) เห็นได้ว่ากิจในการดำรงวงศ์สกุลข้อที่ 1) และ 3) เป็นการอนุรักษ์รักษาสมบัติภายนอกและความดีงามภายในของวงศ์สกุลให้ดำรงคงอยู่ต่อไป สรุปว่าเป็นการรักษาดีไว้ไม่ให้เสื่อมคลาย ในขณะที่กิจข้อที่ 2) คือการสลัดสิ่งชั่วร้ายที่มีให้หมดไปแล้วสร้างให้มีความดีใหม่เกิดขึ้น ซึ่งการจะทำได้เช่นนี้ ลูกเองต้องเป็นทั้งคนดีและมีความสามารถสูงกว่าแม่พ่อ

2.4 ปฏิบัติตนเหมาะสมที่จะรับทรัพย์มรดก คือ การปฏิบัติตนตามโอวาทของท่าน เพราะแม่พ่อตัดลูกผู้ไม่ประพฤติตนอยู่ในโอวาทของตนแล้วปฏิบัติผิดออกจากความเป็นลูก ตรงกันข้ามแม่พ่อยอมยกทรัพย์สมบัติให้กับลูกผู้ประพฤติตนอยู่ในโอวาท [34] เห็นได้ว่าเงื่อนไขของการปฏิบัติความเป็นผู้ควรรับทรัพย์มรดกมีเพียงอย่างเดียว คือ การประพฤติอยู่ในโอวาทของแม่พ่อดังนั้น ลูกแม้จะเก่ง ดี และมีความกตัญญูต่อแม่พ่อเพียงใด แต่หากไม่ทำตามคำของท่านๆ ก็อาจไม่ยกมรดกให้เพราะไม่ใช่คนโปรด อาจมีการแย่งว่าแล้วหากแม่พ่อก็มีคุณธรรมต่ำ โอวาทของท่านก็ย่อม

อยู่ในระดับต่ำ เช่น หากเป็นครอบครัวที่เห็นการทำธุรกิจผิดกฎหมาย เป็นเรื่องปกติ โอวาทที่ให้ลูกก็คงเป็นไปในทำนองนั้น และหากลูกทำตามโอวาทของแม่พ่อดังนั้นว่า จะทำตนให้เป็นผู้ควรรับมรดก ลูกก็อาจเป็นผู้มีคุณธรรมต่ำเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาสังคมก็ได้ คำตอบคือ ตามเงื่อนไขข้อนี้สภาพการณ์ย่อมเป็นไปเช่นนั้น และเพราะท่านได้เล็งเห็นความเป็นจริงนี้จึงทำให้ท่านกล่าวถึงลักษณะของการบำรุงประการที่ 3 ไว้ก่อนคือการดำรงวงศ์สกุลที่มีเงื่อนไขให้ปฏิบัติอยู่ 3 ข้อ และหนึ่งในนั้นคือ การนำแม่พ่่ออกจากวงศ์ที่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมแล้วให้เลิกละความยึดถือนั้นเสีย แล้วตั้งไว้ในวงศ์ที่ประพฤติธรรม

เห็นได้ว่า ลูกอาจจะมีคุณธรรมสูงกว่า เสมอกัน หรือต่ำกว่าแม่พ่อก็ได้ ซึ่งเป็นที่มาของลูก 3 ประเภท เพราะเหตุนี้ลูกจึงไม่หยุดอยู่เพียงระดับอนุชาตและอวชาต แต่ควรเดินหน้าต่อไปให้เป็นอติชาต โดยการนำแม่พ่่อไปสู่วางทางแห่งความดีงามยิ่งขึ้น และยังถือเป็นโอกาสดีในการพัฒนาตนเองและตอบแทนคุณของท่านด้วย เพราะการจะนำแม่พ่่อขึ้นสู่ที่สูงได้นั้นเรียกร้องให้ลูกมีความสามารถที่จะกระทำอย่างนั้นได้ต้องแข็งแรงกว่าแม่พ่่อ สถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาตนของลูกโดยเอาแม่พ่่อเป็นที่ตั้งว่าเราจะช่วยท่านทั้งสองให้สูงขึ้น ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นเป็นจำนวนมากที่แม่พ่อบางคนติดเหล้า แต่ลูกตั้งปณิธานว่าจะไม่ดื่มเหล้า หรือเพราะแม่พ่่อยากจน ลูกเห็นความลำบากของแม่พ่่อและต้องการให้ท่านสบายในวันข้างหน้าจึงขยันเรียนและอาจหารายได้เสริมเพื่ออนาคตที่ดีกว่าและเพื่อแบ่งเบาภาระของท่าน ลูกที่รักแม่พ่่อมีความกตัญญูทวดเวทิจึงหวังความเจริญได้ ไม่ว่าจะอยู่ในตระกูลไหน อยู่ ณ ที่แห่งใดของโลกก็ตาม ตรงกันข้ามหากลูกที่เป็นคนอกตัญญูก็จะเสื่อมทรมอลงแน่นอน

2.5 ทำบุญอุทิศให้ เมื่อแม่พ่อตาย

แล้ว ด้วยความคิดว่าเราจักทำการให้ส่วนบุญแก่แม่พ่อเหล่านั้น ตามเพิ่มให้ท่านแต่วันที่ 3 เป็นต้น [35] ข้อนี้มีนัยลึกซึ้งมาก เพราะลูกบางคนแม่พ่อตายจึงได้คิดกลับตัวกลับใจเป็นคนดี ส่วนลูกที่ติดอยู่แล้ว การแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่อแม่พ่อแม่ที่ตายแล้ว ย่อมกลายเป็นบรรทัดฐานให้กับลูกของตนเองและสังคมในการประพฤติตนต่อแม่พ่อ และเป็นพฤติกรรมที่ถือว่าทำด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อท่านเพราะท่านไม่สามารถจะให้คุณหรือโทษได้อีกแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องสะท้อนคุณธรรมของแม่พ่อไปในตัวว่า มีคุณค่าน้อยเพียงใดในใจลูก ลูกจึงระลึกถึงหรือไม่ระลึกถึงเมื่อตายแล้ว

การเลี้ยงแม่พ่อต้องทำด้วยความเคารพและโดยธรรม [36] และต้องครอบคลุมทั้งกายและใจ การบำรุงด้วยกิจ 5 ประการคือ เลี้ยงด้วยปัจจัยสี่ ช่วยทำกิจ ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนเหมาะสมที่จะเป็นทายาท และทำบุญอุทิศให้เป็นการเลี้ยงกาย ส่วนการทำให้แม่พ่อมีสัทธา ศีล จาคะ และปัญญาที่เรียกว่าสัมปทา 4 ประการ คือ การเลี้ยงใจในการเลี้ยงแม่พ่อทำให้ลูกมีภาวะ 2 ประการคือ ภาวะที่เกี่ยวกับแม่พ่อ และภาวะที่เกี่ยวกับการวงศ์ตระกูล ภาวะที่ 1 ทำได้ในสองกรณี คือ เมื่อแม่พ่อมีชีวิตอยู่ก็เลี้ยงดูกายใจให้ท่านมีสุขสบายสบายในการเดินทาง และเมื่อท่านตายแล้วก็ระลึกถึงทำบุญอุทิศให้ ภาวะข้อนี้เรียกว่าร้องให้แม่พ่อคำนึงถึงตัวเองว่า ตนมีคุณอันใดที่ลูกควรระลึกถึงหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันก็เรียกร้องให้ลูกเป็นคนดีมีความกตัญญูกตเวที ภาวะที่ 2 ทำได้ใน 3 กรณี คือ ช่วยทำภารกิจของแม่พ่อ ดำรงวงศ์ตระกูล และประพฤติดนให้ควรแก่การรับมรดก ภาวะข้อนี้เรียกร้องให้ลูกเป็นคนมีความสามารถ ลูกที่จะเลี้ยงแม่พ่อได้อย่างสมบูรณ์จึงต้องเป็นทั้งคนดีและคนเก่งดีเพราะมีกตัญญูและเก่งเพราะมีความสามารถ

ให้งานสำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งสองภระนั้นถูกเชื่อมอย่างแนบสนิทด้วยข้อสุดท้ายของภระที่ 2 คือ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่การรับทรัพย์มรดกเพราะการจะประพฤติตนได้เหมาะสมนั้นต้องรู้ใจแม่พ่อลูกบางคนเลี้ยงดูแม่พ่อจริงและมีคุณธรรม คือ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถแต่แม่พ่อก็อาจไม่ได้อยากอยู่กับลูกคนนั้น เพราะรู้สึกไม่สบาย ไม่เป็นตัวของตัวเอง เห็นห่างแม่อยู่ไกล ทำอะไรให้แม่ดีเพียงใดก็ไม่ถูกใจ ตรงกันข้ามลูกบางคนทำให้แม่พ่อทุกข์ใจบ่อยๆ ความรู้ความสามารถก็ตามแต่รู้ใจและเอาใจท่าน อาจทำให้ลูกคนนั้นก็กลายเป็นลูกคนโปรดที่ได้รับมรดกมากกว่าลูกคนอื่นๆ จึงจะเห็นว่าลูกบางคนถูกตัดออกจากกองมรดกทั้งที่ในสายตาของคนอื่นนั้นอาจมองว่าแม่พ่อก็ไม่ใช่มรดกนั้นเป็นของแม่พ่อ ท่านจึงมีสิทธิเด็ดขาดที่จะให้หรือไม่ให้ลูกคนใดก็ได้ ข้อนี้เรียกว่าร้องคุณลักษณะข้อหนึ่งของลูกต่อแม่พ่อ คือ ต้องรู้ใจท่าน

ตามหลักการดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ แม่พ่อกับลูกจึงต่างต้องปฏิบัติธรรมหรือหน้าที่ต่อกันคือ แม่พ่อต้องทำคุณ คือ บำเพ็ญสังคหวัตถุกับลูกก่อน จึงจะมีความชอบธรรมที่จะได้รับการเคารพบูชาจากลูก [37, 38] และการบำรุงจากลูกด้วยประการต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

สายใยแห่งบุญพการีและกตัญญูกตเวที

หัวใจอันเป็นเงื่อนไขแห่งสายสัมพันธ์ระหว่างแม่พ่อกับลูก คือ การเลี้ยง แม่พ่อต้องเลี้ยงดูลูก จึงจะตั้งความหวังกับลูกได้ หากไม่เลี้ยงดูก็ไม่สามารถตั้งความหวังต่อลูกได้หรือแม่แต่จะตั้งลูกก็อาจไม่ทำตามที่แม่พ่อก็หวังก็ได้ ลูกจึงเป็นที่มาทั้งสิทธิและหน้าที่ของแม่พ่อก็คือ แม่พ่อก็มีสิทธิที่จะมีลูกหรือหรือไม่มีก็ได้แต่เมื่อมีลูกแล้วเป็นหน้าที่ๆ ต้องเลี้ยง หากไม่แล้วแม่พ่อก็ถือว่าบกพร่องต่อหน้าที่

แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงกล่าวถึงเงื่อนไขข้อนี้ไว้ว่า แม่พ่อปรารถนาจะมีลูกเพราะเหตุ 5 อย่าง ในเหตุ 5 อย่างนั้น เหตุข้อแรกคือ ความหวังว่า ลูกที่เราเลี้ยงแล้วจะเลี้ยงเราตอบ ส่วนเหตุอีก 4 ข้อที่เหลือไม่มีเงื่อนไขที่แม่พ่อต้องทำต่อลูก มีแต่ความหวังที่จะได้รับการกระทำตอบจากลูก คือ หวังว่าลูกจะช่วยทำกิจ จะรักษาวงศ์ตระกูล จะปฏิบัติตนให้เหมาะแก่การเป็นทายาท และจะทำบุญอุทิศให้เมื่อตายแล้ว ว่า

บัณฑิตทั้งหลาย เมื่อเห็นฐานะ 5 คือ บุตรอันเราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเรา 1 จักช่วยทำกิจของเรา 1 สกุลวงศ์พึงดำรงอยู่ได้นาน 1 บุตรจะปฏิบัติความเป็นทายาท 1 อีกอย่างหนึ่ง จักตามเพิ่มให้ทักษิณาแก่เราผู้ล่วงลับไปแล้ว จึงปรารถนาบุตร

บัณฑิตทั้งหลาย เมื่อเห็นฐานะ 5 เหล่านี้ จึงปรารถนาบุตร เพราะฉะนั้น บุตรทั้งหลาย ผู้สงบเป็นสัตบุรุษ ผู้กตัญญูกตเวที เมื่อหวนระลึกอุปการะที่ท่านทำไว้ในกาลก่อนย่อมเลี้ยงมารดาบิดาช่วยทำกิจทั้งหลายของท่าน เหมือนกตัญญูกตเวที บุคคลช่วยทำกิจของบุพการีชนทั้งหลาย ฉะนั้น บุตรผู้ทำตามโอวาท เลี้ยงท่านผู้เลี้ยง(ตน) มาแล้ว ไม่ทำสกุลวงศ์ให้เสื่อม มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้หน้าสรรเสริญ [39]

กฤหบดีบุตร ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดาอันบุตรพึงบำรุงด้วยฐานะ 5 คือ เราอันท่านเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงท่าน 1 จักทำกิจของท่าน 1 จักดำรงวงศ์สกุล 1 จักปฏิบัติซึ่งความเป็นผู้รับทรัพย์มรดก 1 อีกอย่างหนึ่ง เมื่อท่านถึงแก่กรรมล่วงลับไปแล้ว จักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา 1 กฤหบดีบุตร ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดาอันบุตรพึงบำรุงด้วยฐานะ 5 เหล่านี้แล [40]

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยง เป็นหัวใจแห่งสายใยระหว่างแม่พ่อและลูก 3 ครั้ง คือ ฝ่ายแม่พ่อ 1 ครั้ง มาพร้อมกับความปรารถนา ก่อน

การมีลูกว่า บุตรอันเราเลี้ยงแล้วจักเลี้ยงเราตอบ ฝ่ายลูก 2 ครั้ง คือ เมื่อหวนระลึกอุปการะที่ท่านทำไว้ในกาลก่อน ซึ่งก็คือ การเลี้ยงที่แม่พ่อได้ทำมาแล้วตั้งแต่อยู่ในครรภ์นั่นเอง และครั้งที่สองมีความซัดในตัวโดยไม่ต้องตีความว่า บุตร...เลี้ยงท่านผู้เลี้ยงตนมาแล้ว

แม้คำว่าอุปการะในพระพุทธพจน์นั้นอาจจะกินความกว้างรวมทั้งการให้กำเนิดและการเลี้ยงดู แต่พระดำรัสที่ยกตัวอย่างว่า เหมือนกตัญญูกตเวที บุคคลช่วยทำกิจของบุพการีชน ช่วยให้การตีความคำว่าอุปการะจำกัดอยู่เพียงการเลี้ยงดู เพราะบุพการีชนและกตัญญูกตเวทีบุคคลนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ให้กำเนิดหรือระหว่างแม่พ่อกับลูกเท่านั้น ทุกคนในโลกสามารถจะเป็นบุพการีและกตัญญูกตเวทีต่อกันได้เพราะใครๆ ก็สามารถทำอุปการะได้อย่างใดอย่างหนึ่งแก่กันและกันได้ แต่ความเป็นผู้มีอุปการะในฐานะแม่พ่อผู้ให้กำเนิดนั้นจะมีได้กับลูกเท่านั้น ดังนั้น อุปการะของแม่พ่อในที่นี้จึงหมายถึงการเลี้ยงดูลูกเท่านั้น ซึ่งไปสอดคล้องกับคำนิยามของราชบัณฑิตยสถานที่ว่าผู้เลี้ยงดู แม้ไม่ได้ให้กำเนิดก็เป็นแม่พ่อชนิดหนึ่ง [41] ความข้อนี้ทำให้แม่พ่อผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูลูกด้วยมีคุณยิ่งใหญ่เป็นสองเท่ากว่าแม่พ่อที่เพียงให้กำเนิดหรือเลี้ยงดูเพียงอย่างเดียว

ดังนั้น แม่พ่อกหากตั้งความหวังกับลูกก็ต้องเลี้ยงดูลูก หากไม่เลี้ยงดูก็ไม่ต้องตั้งความหวัง จึงจะไม่ผิดหวัง เงื่อนไขข้อนี้ยังอาจโยงกลับไปก่อนการมีลูก คือ แม่พ่อต้องคิดก่อนมีลูกว่าเมื่อมีลูกแล้วจะเลี้ยงลูกอย่างไร หากอยากมีลูก แต่เลี้ยงไม่ไหวก็ไม่ควรมี เพราะจะสร้างภาระให้กับบุตรรอบข้าง และผลร้ายจะตกไปอยู่ที่ลูกเพราะขาดความอบอุ่นจากแม่พ่อ ซึ่งเมื่อโตขึ้นอาจสร้างปัญหาให้กับตนและสังคมได้ เพราะฉะนั้นจุดเริ่มต้นของทุกปัญหาสังคมอาจไม่ได้เริ่มที่เด็กแต่เริ่มที่แม่พ่อ

เพราะแม้แต่ลูกที่แม่พ่อเลี้ยงดูมาอย่างดีโดยให้ความอบอุ่นเต็มที่แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์บางอย่างยังทำให้ลูกมีปัญหาทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจ [42] ลูกที่แม่พ่อไม่ได้เลี้ยงดูหรือขาดความอบอุ่นจากแม่พ่อจึงอาจเป็นจุดเริ่มแห่งปัญหาสังคมโดยมีต้องสงสัย

ดังนั้น เจื่อนไขแห่งสายสัมพันธ์ระหว่างแม่พ่อและลูกที่นำไปสู่การตั้งความหวังและสนองตอบความหวังจึงได้แก่ การเลี้ยงดู ซึ่งการเลี้ยงของแม่พ่อประการต่างๆ สรุปลงเป็น 2 คือ การนำปัจจัยแห่งสุขเข้า และการนำปัจจัยแห่งทุกข์ออกไปตั้งแต่แรกเกิดและในบรรดาการเลี้ยงประการต่างๆ นั้น การให้ลูกดีมนมถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของแม่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ดังนั้น หากแม่ไม่ให้ลูกดีมนมยอมสูญเสียหรือทำลายความพิเศษที่หาไม่ได้จากการเลี้ยงอื่นๆ ทั้งหมด การเลี้ยงดูมีความรักเป็นฐานหรือเสาเข็ม เห็นได้ว่าแม่พ่อที่ให่กำเนิดลูกแต่ไม่รักลูกก็อาจทั้งลูกได้ แต่แม่พ่อที่แม่ไม่ได้ให้กำเนิดลูกแต่เลี้ยงลูกจนเติบโต หากไม่มีความรักแล้วจะเป็นไปไม่ได้เลย หัวใจของการเลี้ยงดูจึง คือ ความรักๆ เป็นตัวขับเคลื่อนให้การเลี้ยงดูเป็นไปอย่างดีและต่อเนื่อง ยิ่งการเลี้ยงดูลำบากเพียงไรและยาวนานเพียงใดก็เป็นเครื่องพิสูจน์ความรักและความมั่นคงในรักเพียงนั้น ความรักของแม่พ่ที่มีต่อลูกนั้นเป็นรักบริสุทธิ์เพราะไม่หวังสิ่งใดตอบแทน แม่พ่อเลี้ยงดูลูกเพราะมีความหวังบางประการที่อยากให้ลูกกระทำตอบแทน แต่เป็นความหวังระดับที่สองคือ เป็นความหวังระยะไกล เพราะความหวังแรกและเร่งด่วนที่สุดที่มีต่อลูก คือ สวัสดิภาพของลูกเอง ยิ่งไปกว่านั้นแม่พ่บางคนแม่เห็นอยู่ว่าไม่อาจตั้งความหวังใดๆ ต่อลูกได้ อาจจะเพราะลูกพิการ แต่ก็ไม่หยุดเลี้ยงดู แม่พ่ที่เลี้ยงดูจึงอาจสำคัญกว่าแม่พ่ที่ให่กำเนิดและควรจะได้รับ ความเคารพบูชา มากกว่าแม่พ่ที่ไม่ได้เลี้ยงดู เพราะเหตุนี้ปัญหา

นั้นทบทวน [43] จึงกล่าวไว้ว่า

ความจริงแม่เลี้ยงนั้นแหละสำคัญกว่าแม่เกิด เพราะคนบางคน แม่เกิดตายไปเสียแล้ว แล้วก็มีคนอื่นมาสมัครเป็นแม่ เขาไม่ได้เกิดเรามา แต่เขาสมาครมาเลี้ยงเรา ให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูแก่เรา ให้เราได้อยู่ได้กินอย่างสะดวกสบาย มีความเสียสละทุกอย่าง เพื่อให้เด็กนั้นเจริญเติบโต ความจริงคนที่ เป็นแม่เลี้ยง ควรจะได้รับความเคารพบูชา มากกว่าแม่ที่ไม่ได้เลี้ยงเสียอีกด้วยซ้ำไป

ลูกนึกถึงการเลี้ยงที่แม่พ่เคยทำจึงเลี้ยงตอบ แล้วหากแม่พ่ไม่ได้เลี้ยงลูกแล้ว ลูกจะนึกถึงอะไร การเลี้ยงจึงเป็นตัวเชื่อมหัวใจของแม่พ่และลูก การเลี้ยงนอกจากจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างทั้งสองฝ่ายแล้ว ในฝ่ายลูกเองการเลี้ยงถือว่าเป็นหัวใจแห่งการขับเคลื่อนการบำรุงอย่างอื่น ๆ ทั้งหมดตามที่ปรากฏข้างต้น เพราะมีการเลี้ยงอย่างเดียวเท่านั้นที่เป็นสิ่งที่กลายเป็นหรือเข้าไปเป็นเลือดเนื้อของแม่พ่ ส่วนการบำรุงอย่างอื่นเป็นเรื่องภายนอกไกลตัวของท่านออกไปตามลำดับโดยเฉพาะประการที่ 5 ถือว่าเป็นเรื่องไกลตัวแม่พ่มากที่สุดเพราะเมื่อตายแล้วท่านจะรับรู้หรือไม่ก็ไม่อาจรู้ได้ ส่วนอีก 3 ข้อที่เหลือโดยรวมแล้วก็เป็นประโยชน์กับตัวลูกเอง เพราะในขณะที่บำรุงด้วยกิจทั้งข้อที่ 2-4 นั้น ตนเองก็ได้พัฒนาศักยภาพของตนไปพร้อมกัน

โดยนัยนี้จึงทำให้ได้เจื่อนไข 2 อย่าง คือ แม่พ่เลี้ยงลูก ลูกระลึกถึงการเลี้ยงนั้น จึงเลี้ยงตอบ และแม่พ่ไม่เลี้ยงลูก ลูกไม่มีการเลี้ยงให้ระลึกถึง จึงไม่เลี้ยงตอบ นอกจากนี้ความเป็นจริงที่ปรากฏนั้นมีอีก 2 กรณี เพิ่มขึ้นมา คือ ลูกบางคนแม่พ่เลี้ยงมาแต่ไม่เลี้ยงแม่พ่ แต่ลูกบางคนแม่พ่ไม่ได้เลี้ยงแต่เลี้ยงแม่พ่ โดยสรุปจึงมีความเป็นไปได้ 4 กรณี คือ 1) แม่พ่เลี้ยงลูก และลูกเลี้ยงตอบ 2) แม่พ่เลี้ยงลูก แต่ลูกไม่เลี้ยงตอบ 4) แม่พ่ไม่เลี้ยงลูก และลูกไม่เลี้ยงตอบ และ 4) แม่พ่ไม่เลี้ยงลูก แต่ลูกเลี้ยงแม่พ่

วงจรกิจกรรมและเจริญของครอบครัว

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่พอลูก รวมเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด คือ ครอบครัวและโดยพฤติกรรมของแม่พอลูก ที่มีต่อกันนั้นอาจแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของครอบครัวในปัจจุบันและแนวโน้มของความเจริญและเสื่อมในอนาคตได้ ทำให้แบ่งครอบครัวได้ถึง 27 ประเภท (ตารางแสดงวงจรกิจกรรมและเจริญของครอบครัวโดยมีลูกเป็นตัวชี้วัด) ในครอบครัวเหล่านี้ บางครอบครัวก็พยากรณ์อนาคตได้ บางครอบครัวก็พยากรณ์ไม่ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดของครอบครัว คือ ลูกที่เป็นวัตถุหรืออนาคตนั่นเอง

ครอบครัวที่ 1 สถานภาพสูง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่ไม่ได้เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกสูง แต่ไม่มีลูกให้เปรียบเทียบ ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงที่สุด แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลไม่มี จึงไม่สามารถพยากรณ์แนวโน้มในอนาคตได้หรือไม่มีอนาคต

ครอบครัวที่ 2 สถานภาพสูง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่ไม่ได้เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกปานกลาง แต่ไม่มีลูกให้เปรียบเทียบ ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงมาก แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลไม่มี จึงไม่สามารถพยากรณ์แนวโน้มในอนาคตได้หรือไม่มีอนาคต

ครอบครัวที่ 3 สถานภาพสูง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่ไม่ได้เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกต่ำ แต่ไม่มีลูกให้เปรียบเทียบ ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูง แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลไม่มี จึงไม่สามารถพยากรณ์แนวโน้มในอนาคตได้หรือไม่มีอนาคต

ครอบครัวที่ 4 สถานภาพสูง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกสูงกว่าลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงมาก แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมต่ำกว่าแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของตระกูลมีแนวโน้มต่ำลง

ครอบครัวที่ 5 สถานภาพสูง แม่พอลูกไม่ได้ให้กำเนิดแต่เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกเสมอกับลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงมาก และลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมเสมอกับแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของตระกูลมีแนวโน้มคงที่

ครอบครัวที่ 6 สถานภาพสูง แม่พอลูกไม่ได้ให้กำเนิดแต่เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกต่ำกว่าลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงมาก แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมสูงกว่าแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของตระกูลมีแนวโน้มเจริญขึ้น

ครอบครัวที่ 7 สถานภาพสูง แม่พอลูกทั้งให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกสูงกว่าลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงที่สุด แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมต่ำกว่าแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของตระกูลมีแนวโน้มต่ำลง

ครอบครัวที่ 8 สถานภาพสูง แม่พอลูกทั้งให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกเสมอกับลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงที่สุด และลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมเสมอกับแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของวงศ์ตระกูลมีแนวโน้มคงที่

ครอบครัวที่ 9 สถานภาพสูง แม่พอลูกทั้งให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกต่ำกว่าลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงที่สุด แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมสูงกว่าแม่พอลูก จึงทำให้อายุขัยของวงศ์ตระกูลมีแนวโน้มเจริญขึ้น

ครอบครัวที่ 10 สถานภาพปานกลาง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่ไม่ได้เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกสูง แต่ไม่มีลูกให้เปรียบเทียบ ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูงมาก แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลไม่มี จึงไม่สามารถพยากรณ์แนวโน้มในอนาคตได้หรือไม่มีอนาคต

ครอบครัวที่ 11 สถานภาพปานกลาง แม่พอลูกให้กำเนิดแต่ไม่ได้เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พอลูกปานกลาง แต่ไม่มีลูกให้เปรียบเทียบ ภาพโดยรวม

กรอบคร่าวที่ 24 สถานภาพต่ำ แม่พ้อไม่ได้
ให้กำเนิดแต่เลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พ้อต่ำกว่า
ลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง
แต่ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมสูงกว่าแม่พ้อ
จึงทำให้อนาตของตระกูลมีแนวโน้มเจริญขึ้น

กรอบคร่าวที่ 25 สถานภาพต่ำ แม่พ้อทั้ง
ให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พ้อสูงกว่าลูก
ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูง แต่ลูกผู้ดำรง
วงศ์ตระกูลมีคุณธรรมต่ำกว่าแม่พ้อ จึงทำให้อ
นาตของตระกูลมีแนวโน้มต่ำลง

กรอบคร่าวที่ 26 สถานภาพต่ำ แม่พ้อทั้ง
ให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พ้อเสมอกับ
ลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูง และ
ลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมเสมอกับแม่พ้อ จึง
ทำให้อนาตของตระกูลมีแนวโน้มคงที่

กรอบคร่าวที่ 27 สถานภาพต่ำ แม่พ้อทั้ง
ให้กำเนิดและเลี้ยงดู คุณธรรมของแม่พ้อต่ำกว่า
ลูก ภาพโดยรวมในปัจจุบันอยู่ในระดับสูง แต่ลูก
ผู้ดำรงวงศ์ตระกูลมีคุณธรรมสูงกว่าแม่พ้อ จึงทำให้อ
นาตของตระกูลมีแนวโน้มเจริญขึ้น

ตาราง 1 แสดงวงจรการเสื่อมและเจริญของครอบครัวโดยมีลูกเป็นตัวชีวิต

ที่	สถานะ ของ ครอบครัว	ความสัมพันธ์ ระหว่างแม่ พ่อ-ลูก	เปรียบเทียบ คุณภาพของแม่ พ่อ-ลูก		ฐานะใน ปัจจุบัน ผลลัพธ์	แนวโน้ม จากลูก[ผู้ ดำรงวงศ์ ตระกูล]	พยากรณ์อนาคต ผลลัพธ์	
			แม่พ่อ	ลูก				
1	1	ก1	1	?	3	?	?	
2	1	ก1	0	?	2	?	?	
3	1	ก1	-1	?	1	?	?	
4	1	ล1	1	-1	2	-1	1	เสื่อมลง
5	1	ล1	0	0	2	0	2	เสมอตัว
6	1	ล1	-1	1	2	1	3	เจริญขึ้น
7	1	ก2	1	-1	3	-1	2	เสื่อมลง
8	1	ก2	0	0	3	0	3	เสมอตัว
9	1	ก2	-1	1	4	1	4	เจริญขึ้น
10	0	ก1	1	?	2	?	?	
11	0	ก1	0	?	1	?	?	
12	0	ก1	-1	?	0	?	?	
13	0	ล1	1	-1	1	-1	0	เสื่อมลง
14	0	ล1	0	0	1	0	1	เสมอตัว
15	0	ล1	-1	1	1	1	2	เจริญขึ้น
16	0	ก2	1	-1	2	-1	1	เสื่อมลง
17	0	ก2	0	0	2	0	2	เสมอตัว
18	0	ก2	-1	1	2	1	3	เจริญขึ้น
19	-1	ก1	1	?	1	?	?	
20	-1	ก1	0	?	0	?	?	
21	-1	ก1	-1	?	-1	?	?	
22	-1	ล1	1	-1	0	-1	-1	เสื่อมลง
23	-1	ล1	0	0	0	0	0	เสมอตัว
24	-1	ล1	-1	1	0	1	1	เจริญขึ้น
25	-1	ก2	1	-1	1	-1	0	เสื่อมลง
26	-1	ก2	0	0	1	0	1	เสมอตัว
27	-1	ก2	-1	1	1	1	2	เจริญขึ้น

ความหมาย ก1 คือ แม่พ่อผู้ให้กำเนิด, ล1 คือ แม่พ่อผู้เลี้ยงดู, ก2 คือ แม่พ่อที่เป็นทั้งผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดู,
4 คือ สูงที่สุดของสูงที่สุด, 3 คือ สูงที่สุด, 2 คือ สูงมาก, 1 คือ สูงหรือสูงกว่า, 0 คือ ปานกลางหรือเสมอกัน,
-1 คือ ต่ำหรือต่ำกว่า, ? คือ ไม่มีหรือยังไม่แน่ พยัญชนะ คือ ความหมาย ส่วนตัวเลข คือ คะแนน

จากตารางข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ลูก คือ ตัวชีวิตหรือตัวกำหนดอนาคตของวงศ์ตระกูลว่า ตระกูลนั้นๆ จะเสื่อมลง คงที่ หรือเจริญขึ้น หลังจากที่แม่พ่อตายแล้ว ซึ่งกิจที่เนื่องด้วยการ ดำรงวงศ์ตระกูลถือว่าเป็นภาระหลักของลูก เห็นได้จากลักษณะการตอบแทนคุณแม่พ่อทั้ง 5 ประการ ยกเว้นประการที่ 1 และ 5 นอกนั้นเป็นกิจที่เนื่อง กับการดำรงวงศ์ตระกูลทั้งสิ้น

ตารางยังชี้ให้เห็นอีกว่า ตระกูลที่ไม่มี ลูกย่อมขาดสูญซึ่งอาจมีตระกูลขาดสูญได้ถึง 9 ตระกูล ไม่ว่าตระกูลนั้นจะอยู่ระดับต่ำ ปานกลาง หรือสูง ในขณะที่ตระกูลที่แม่พ่อเป็นทั้งผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูนั้น มีความได้เปรียบตระกูลของแม่พ่อ ที่เลี้ยงเพียงอย่างเดียว แต่ก็ไม่แน่ว่าความได้ เปรียบที่มีนั้นจะถูกนำมาใช้ในการวางรากฐานให้ ตระกูลเจริญขึ้น เสื่อมลง หรือคงที่ เพราะลูกของ แม่พ่อกำเนิดหรือของแม่พ่อแท้ อาจแยกว่าลูกของ แม่พ่อเลี้ยงและเป็นตัวเร่งให้ตระกูลตกต่ำก็ได้ ในทางตรงกันข้าม ลูกที่อยู่ในตระกูลระดับต่ำ ก็สามารถยกระดับฐานะของตระกูลให้สูงขึ้นได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับคุณภาพของลูกเอง

โดยสรุป ตระกูลอาจแบ่งเป็น 4 ลักษณะ และ 27 ชนิดด้วยตัวชีวิตคือลูกผู้ดำรงวงศ์ตระกูล คือ ตระกูลที่ขาดสูญ เสื่อมลง คงที่ และเจริญ ตระกูล ขาดสูญอาจเกิดขึ้นได้ 9 กรณี เพราะไม่มีลูก สืบวงศ์ตระกูล ส่วนตระกูลที่ยังไม่ขาดสูญเพราะ มีลูกสืบวงศ์ตระกูลอาจจะเสื่อมลง 6 ตระกูล คงที่ 6 ตระกูล และเจริญขึ้น 6 ตระกูล ในตระกูลที่ เจริญขึ้นนั้น มีเพียงตระกูลเดียวที่ก้าวจากระดับสูง ที่สุดไปสู่ระดับสูงที่สุดของสูงที่สุดโดยผลลัพธ์จาก การพยากรณ์ได้หมายเลข 4 ซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียว ใน 27 ตระกูล ในทางตรงกันข้ามตระกูลที่เสื่อมลง จนติดลบมีเพียงหนึ่งตระกูลได้หมายเลข -1

ดังนั้น ใน 27 ตระกูล อาจมีตระกูลที่เหนือ กว่าตระกูลทั้งหมดอยู่หนึ่งตระกูล หากตระกูลนี้ ไม่หยุดการพัฒนา ก็จะก้าวหน้าเรื่อยไปทุกชั่วอายุ คนและจะกลายเป็นการพัฒนาที่ห่างกับตระกูลอื่น หนึ่งเท่าตัวหรือหลายเท่าตัวก็ได้ ขึ้นอยู่กับตระกูล อื่นว่ามีฐานะในปัจจุบันและตัวตัดสินอนาคต คือ ลูกอยู่ในระดับไหนและประเภทใด

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ลูก 3 ประเภท 9 แบบซึ่งจำแนกตามที่มา คุณธรรม และความประพฤติต่อแม่พ่อดำเนินข้าง ดันสรุปลงเป็น 2 ชนิด คือ ลูกแท้และลูกเทียม ลูกแท้ คือ ลูกที่เชื่อฟังและเลี้ยงแม่พ่อ ส่วนลูก ที่ไม่เชื่อฟังและไม่เลี้ยงแม่พ่อ แม้จะเป็นลูกติด ก็ไม่ถือว่าเป็นลูก ฐานะของลูกมี 2 ประการ คือ วัตถุและอัคติ วัตถุ คือ ที่ตั้งและอนาคต อัคติ คือ ไฟที่จะให้ได้ทั้งคุณและโทษ หน้าที่ที่ลูกพึงกระทำ มี 2 อย่าง คือ หน้าที่ต่อแม่พ่อโดยตรง และหน้าที่ ต่อการดำรงอยู่ของวงศ์สกุล ด้วยคุณสมบัติของลูก ดังกล่าวมาทำให้ได้ครอบครัว 27 ประเภทจำแนก ตามสมาชิกของครอบครัวคือแม่พ่อลูก เห็นได้ว่า ครอบครัวที่จะเจริญขึ้นนั้นเรียกร้องให้สมาชิก ในครอบครัวมีคุณสมบัติที่จำเป็นบางประการ คือ แม่พ่อต้องมีปัญญาและเมตตา หรือความรู้และ ความรักในการเลี้ยงลูก ส่วนลูกต้องเป็นคนดีและ มีความสามารถ คนดีทำให้เกิดความกตัญญู ส่วนความสามารถทำให้เกิดการรักษาวงศ์สกุล ให้เจริญต่อไปได้นอกจากนี้การจะถือว่าตอบแทนคุณ ของแม่พ่อได้นั้น คือ การทำให้ท่านมั่นคงในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่การปิดประตู อบายและความทุกข์ได้อย่างถาวร ดังนั้น การ สงเคราะห์ลูกของแม่พ่อก็เป็นอนุตมมงคลเพราะ จะเป็นการดำรงไว้ซึ่งอนาคตที่ตั้งามจนถึงความพ้น

ทุกข์ของแม่พ่อกเองและของมนุษยชาติโดยรวม เพราะเหตุนี้แม่พ่อกที่สงเคราะห์ลูกจนลูกบำเพ็ญกิจของตนได้อย่างสมบูรณ์จึงได้รับเกียรติและการยกย่องนานาประการจากสังคม

สังคมไทยมีความเชื่อเรื่องวัดถุมงคล ซึ่งเกิดจากการปลุกเสกของผู้ทรงคุณธรรม เช่น พระเครื่องถือเป็นวัดถุมงคลซึ่งเกิดจากการผ่านพิธีปลุกเสก โดยขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งในพิธีปลุกเสก คือ การนั่งปรกของพระเกจิอาจารย์ หากพระเกจิอาจารย์ที่นั่งปรกปลุกเสกนั้นมีคุณธรรมสูงก็จะทำให้วัดถุมงคลสูงตามไปด้วย ลูกซึ่งพระพุทธรูปเจ้าถือว่าเป็นวัดถุมงคลของแม่พ่อกและของมนุษยชาตินั้นควรได้รับการปลุกเสกให้เป็นวัดถุมงคลเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของพระพุทธรูปศาสนาที่ถือว่าแม่พ่อกเป็นพระอรหันต์ของลูก พระอรหันต์ คือ ผู้ที่ทรงคุณธรรมสูงสุด ดังนั้น ลูกที่ได้รับการนั่งปรกปลุกเสกจากแม่พ่อกจึงเป็น

วัดถุมงคลอย่างไม่ต้องสงสัย ซึ่งหากทุกคนครบถ้วนทำได้เช่นนี้ คือ แม่พ่อกเป็นพระอรหันต์นั่งปรกปลุกเสกให้ลูกเป็นวัดถุมงคล ครบถ้วนนั้นก็มิใช่วัดถุมงคลที่จะดำรงรักษาวงศ์สกุลให้เจริญก้าวหน้า เมื่อลูกเติบโตขึ้นไปเป็นสมาชิกของสังคมใด สังคมนั้นก็ได้รับวัดถุมงคลไปด้วย จากหลักการนี้ทำให้แม่พ่อกและลูกเรียกร้องให้แต่ละฝ่ายมีคุณธรรมต่อกันอันจะนำไปสู่การมีลูกแท้ที่มีแม่พ่อกเป็นพระอรหันต์นั่งปรกปลุกเสกวัดถุมงคลให้กับครอบครัว สังคม ประเทศชาติ และมนุษยชาติโดยรวม คำถามที่ขอฝากไว้ คือ บัดนี้แม่พ่อกในสังคมไทยได้ใส่ใจในการนั่งปรกปลุกเสกลูกมากน้อยเพียงใด หน้าที่อันสำคัญยิ่งนี้แม่พ่อกยังรักษาได้ด้อยหรือไม่ว่หรือว่าถูกสื่อล่อแหลมทั้งหลายเข้ามาแทนที่เสียแล้ว หากเป็นเช่นนี้ครอบครัวและประเทศชาติรวมทั้งโลกจะดำเนินต่อไปอย่างไรได้ ในเมื่อไม่มีวัดถุมงคลแห่งอนาคตเลย

บรรณานุกรม

- [1] พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์. หน้า 1020.
- [2] พระธรรมปิฎก. (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์.
- [3] อรรถกถาอมงคละสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะกะ-สุตตนิบาต. เล่มที่ 25. ข้อ 6.
- [4] อรรถกถาปุตตสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะกะ-สุตตนิบาต. เล่มที่ 25. ข้อ 252.
- [5] ปันทรกชาดก ขุททกนิกาย ดิงสนิบาตชาดก. เล่มที่ 27. ข้อ 2396.
- [6] อรรถกถากัฐฐหาริชาดก ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาดก อปันณกวรรค. เล่ม 27. ข้อ 7.
- [7] อรรถกถา ป.โซ.125: 416 อังในมังคัลลตทีปนีแปล เล่ม 2 หน้า 152.
- [8] ปุตตสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อติวุตตะกะ-สุตตนิบาต. เล่ม 25. ข้อ 252.
- [9] มหาสุตโสมชาดก ขุททกนิกาย อสีตินิบาตชาดก. เล่มที่ 28. ข้อ 393.
- [10] สิงคาลกสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 11. ข้อ 199.
- [11] ขัตติยสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม 15. ข้อ 31.

- [12] อรรถกถาขัตติยสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม 15. ข้อ 31.
- [13] สพรหมสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต. เล่ม 21. ข้อ 63.
- [14] พรหมสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต. เล่ม 20. ข้อ 470.
- [15] สิงคาลกสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 11. ข้อ 199.
- [16] สารีเภทราชาดก ขุททกนิกาย ปกิณณกนิบาตชาดก. เล่ม 27. ข้อ 1878.
- [17] โสณนันทชาดก ขุททกนิกาย สัตตตนิบาตชาดก. เล่ม 28. ข้อ 161.
- [18] มิตตสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม 15. ข้อ 163.
- [19] อัคคิสูตรที่ 2 อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต. เล่ม 23. ข้อ 44.
- [20] วัตถุสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม 15. ข้อ 165.
- [21] อัคคิสูตรที่ 2 อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต. เล่ม 23. ข้อ 44.
- [22] อรรถกถาวัตถุสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค. เล่ม 15. ข้อ 165.
- [23] ปุตตสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต. เล่ม 25. ข้อ 252.
- [24] อรรถกถापุตตสูตร ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต. เล่ม 25. ข้อ 252.
- [25] อรรถกถาอัคคิสูตรที่ 2 อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต. เล่ม 23. ข้อ 44.
- [26] อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต. เล่ม 20. ข้อ 278.
- [27] จีวรขันธกะ วินัย มหาวรรค. เล่ม 5. ข้อ 162.
- [28] พรหมสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต. เล่ม 20. ข้อ 470.
- [29] มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม 2. (2549). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. หน้า 208-209.
- [30] สิงคาลกสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 11. ข้อ 199.
- [31-35] มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม 2. (2549). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. หน้า 261-264, 221, 224.
- [36] โสณนันทชาดก ขุททกนิกาย สัตตตนิบาตชาดก. เล่ม 28. ข้อ 162.
- [37] มังคลัตถที่ปนีแปล เล่ม 2. (2549). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. หน้า 258.
- [38] ปุตตสูตร ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย. เล่ม 22. ข้อ 39.
- [39] สิงคาลกสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. เล่ม 11. ข้อ 199.
- [40-41] พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์. หน้า 876, 776.
- [42] คิวโทกุ, ชิเงโมริ, แพทย์ (Dr. Shigemori Kyotoku). (2540). โรคมแม่ท่า (Bogembyo), สมอจ วงษ์ขมทอง, แพทย์ (แปลและเรียบเรียง), กรุงเทพฯ: สนง.หมอชาวบ้าน.
- [43] ปัญญานันทภิกขุ, พระ (เป็นต้น) (ม.ป.ป.), กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, หน้า 4.

หมายเหตุ : พระไตรปิฎกและอรรถกถาที่อ้างอิง คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ. 2546. <http://84000.org/>. สืบค้นครั้งสุดท้ายเมื่อ 20 พฤษภาคม 2552.